

Wat is de relatie tussen de Randall linebacks en onze witriksen?

Eeuwenlang zijn Nederlandse runderen naar de VS geëxporteerd en werden ook Holstein-Friesianrunderen terug naar Nederland gebracht. In 1990 werd enkele malen sperma van een Amerikaanse Lakenvelder stier (Dutch belted) naar Nederland overgevlogen om de Lakenvelder in Nederland te redden. Nooit werd overwogen om de Nederlandse witrik met Amerikaanse bloed te verversen, voornamelijk omdat de witrik meestal niet als ras gezien werd, ondanks het feit dat menig kenner wist dat de witrik zeldzaam was en bloedverversing nodig was, en omdat de Amerikaanse pendant van onze witrik, de American lineback/witrik, niet geschikt werd geacht. Er was echter een kudde die over het hoofd werd gezien.

Gelukkig heeft de Nederlandse witrik het gered. Er zijn nu twee florerende fokverenigingen en er zijn enige honderden, zo niet enkele duizenden exemplaren.

Reden voor het niet erkennen van de witrik tot 2002 was het feit dat de meeste fokkers en wetenschappers van mening waren dat de witrik een kleurslag was en dat zuivere witrikfok niet mogelijk was, omdat enerzijds het kenmerkende witrikpatroon verloren zou gaan en anderzijds dystocia (zeer zware bevalling) de kop op zouden steken.

Echter, in de VS toonde de fokker Everett Randall tachtig jaar lang aan dat zuivere witrikfok wel degelijk mogelijk was. In Arlington, New England, in de staat Vermont, grenzend aan Canada, selecteerde hij uit exemplaren van de milking Devon en Guernsey zijn Randall lineback blue cattle, zo genoemd omdat deze voornamelijk zwarte witriksen door verdunning van het witrikpatroon blauw ('blue' of 'roan' = blauwschimmel) van kleur leken

te zijn. Hij had deze witriksen tot een dubbeldoelras (melk en vlees) en eigenlijk tripeldoelras (ook nog trekkracht) ontwikkeld. Ze waren 300 à 400 kg, de helft van het gewicht van onze witrik. Ze zijn alle gehoornd, met soms opstaande en dan weer naar binnen draaiende hoornpunten. Enkele dieren van dit Randall cattle werden in het stamboek van de American lineback (zie verder) opgenomen, voordat deze laatste in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw zijn eigen unieke eigenschappen verloor door kruisingen met modern vee, voornamelijk Holstein. Ook het gewicht en de productie van de Nederlandse witrik werd door dergelijke 'moderne kruisingen' opgevoerd. Volgens insiders leek Randall cattle het meest op het originele New England lineback type en werden de overige linebacks te veel met Holsteins doorgekruist. In de jaren dertig van de negentiende eeuw waren zogenoemde linebacked Holderness runderen vanuit Engeland naar New

England getransporteerd. Ze kwamen uit het graafschap Yorkshire en waren een regionaal type van onverbeterde Shorthorn.

Na de dood van Everett Randall in 1985 kwam Randalls kudde in de belangstelling te staan van de American Livestock Breeds Conservancy. Ook al omdat de gehele kudde de laatste vijftien jaar niet op stal, maar in een natuurgebied moeiteloos had overleefd. Daarvoor had hij ze gebruikt voor zijn kleine melkveebedrijf, dat een marginaal bestaan leidde, wat werd omschreven als 'low-input subsistence dairy'.

Alarmroep

Cynthia Creech uit Tennessee stuitte op enkele alarmerende artikelen in regionale dagbladen en kocht vervolgens in 1987 met een geldlening de kudde in zijn geheel op van een echtpaar dat geen enkel benul had van het zeldzame ras, maar de kudde desondanks overgenomen had van de zeer oude weduwe van Randall met als eindbestemming het slachthuis. Helaas bestaan er geen foto's van deze Randall met zijn kudde; onlangs is zijn kleindochter gevraagd om toch eens goed in de fotoboeken te duiken, nu de landelijke Amerikaanse pers dan eindelijk na twee decennia op de unieke eigenschappen van dit ras gesprongen is. Alle overgebleven runderen werden over honderden kilometers vijf staten verder (van Vermont bij de Canadese grens naar Tennessee in het

Zwarte Randall lineback

midden van de VS) opnieuw uitgezet. Uiteindelijk werd besloten op basis van de laatste vijftien exemplaren (vijf koeien, vier vaarzen, een volwassen stier, tweejaarling stieren, een gespeende stier en twee zoogkalveren) een fokprogramma op te stellen om dit unieke ras te redden. Velen stelden dat vijftien exemplaren te weinig was om genetische erosie te voorkomen. Immers, meestal wordt voor behoud van een ras vijftig als ondergrens gezien waarbij nog geen inbreng van een ander verwant ras noodzakelijk is. Echter, Philip Sponenberg stelde een fok-

programma op waarmee hij het Randall-vee wilde redden. Hij ging niet uit van één stier voor vele jaren, zoals Randall tachtig jaar lang gedaan had, maar van minimaal twee stieren die maximaal één jaar gebruikt werden en ook van ingevroren sperma.

De genetische diversiteit van de kudde baarde zorgen en er was sprake van een grote mate van inteelt, ondanks het feit dat de oudste vier koeien afkomstig waren van vier verschillende bloedlijnen.

In 1995 waren er al weer 47 dieren, in 2000 negentig stuks en momenteel zo'n twee-

honderd exemplaren. Op basis van bloedonderzoek stelde Sponenberg in 1992: 'Possible sources of these cattle are legion, and include the Netherlands, the Channel Islands, and the British Isles, along with Scandinavia. All of these regions contributed settlers and livestock to the colonies in New England and New York.' Volgens Janet Vorwald Dohner was dit type gebaseerd op korthoornige Hollandse runderen die aan het eind van de zeventiende eeuw naar Engeland geëxporteerd waren.

Een goede Randallkoe kan tegenwoordig met gras in de zomer en hooi in de

P. Lang & A. Peabody

Rode Randall lineback

winter en zonder verdere bijvoering ruim vier-duizend liter melk per jaar geven. Wonderbaarlijk genoeg heeft een deel van de stieren ook de derde eigenschap behouden en word nog jaarlijks ossen voor de trekkracht benut. Er bestaat nu nog slechts één kudde die gemolken wordt, die van Philip Lang in Connecticut, waar de hier gepubliceerde foto's zijn gemaakt.

Echt landras

In 1992 werd van zeventien runderen bloedmonsters genomen en geanalyseerd, en diverse overeenkomsten met Holstein, Jersey, Guernsey en Shorthorn werden vastgesteld. Desondanks kwamen de onderzoekers tot de conclusie dat er sprake was van een echt landras, hetgeen een verrassing was omdat je een landras

in bijvoorbeeld Afrika verwacht, maar niet in het rijkste land van de wereld. Ondanks het feit dat er geen stamboek, geen vereniging of een rasstandaard was, bleek er duidelijk sprake te zijn van een uniek ras, ontstaan door de mogelijkheden of, zo u wilt, de beperkingen van één enkele fokker aan het begin van de twintigste eeuw. Het Randallvee bleek te beschikken over de I103J'K'O' bloedgroep die in vrijwel geen enkel ander veeras voorkomt, in ieder geval niet in de Holstein. Ook een landras kan dus een genenpool vormen die behouden dient te blijven. En ondanks het feit dat de Amerikaanse staat geen cent investeerde, bleven unieke genen dankzij de inzet van een handvol individuen gewaard.

Opvallend in de discussie of de Randall

lineback nu wel of niet een landras is, is de constatering dat nergens meer de term primitief landras gebezigd wordt. Blijkbaar heeft deze term iets dermate oubolligs en degeneratiefs dat deze niet meer gebruikt wordt. De Randall lineback is een uniek Amerikaans landras, opgebouwd met authentieke genen én moderne kennis en technieken.

American lineback

Tegenover deze Randall lineback komt nog een ander type witrik in de VS voor, die eigenlijk uiterlijk meer overeenkomst met onze witrik vertoont, onder andere qua gewicht, maar daarentegen veel verder doorgekruist is met Holstein dan het Randallvee. Dit is de zogenoemde American lineback, die naast veel overeenkomst met de witrik ook veel gelijkenis met de Engelse Gloucestershire vertoont en eigenlijk veel diverser is dan het Randallvee. Begin vorige eeuw werd dit vee eerst nog Holderness en vervolgens Columbian genoemd. Er worden drie kleurslagen onderscheiden: dark-sided witrick (zwarte of rode witrik); dark-speckled witrick (zwarte of rode griemel) en classic white witrick (vrijwel geheel wit met wat zwart rond de neus, ogen en oren). Hoewel deze American lineback veel overeenkomst vertoont met de Gloucester is geen documentatie van export van dit ras naar de VS bekend.

In 1996 werd de American Lineback Dairy Cattle Registry opgericht, met tegenwoordig zo'n vierduizend geregistreerde runderen en wellicht nog enkele honderden ongeregistreerde dieren.

Rode kleur

Hoewel Randall stelde dat rood ook regel-

Informatie

- The Randall Cattle Registry
175A Geer Mountain Road
South Kent, Connecticut 06785
E-mail:
randallcattleregistry@gmail.com
www.randallcattleregistry.org
- David Randall
www.randall-linebacks.org/
- Randall Lineback Breed Association
P.O. Box 797
Berryville, VA 22611
www.randalllineback.com
- Chapel Hill Farm, Joe Henderson
P.O. Box 797
22611 Berryville, Virginia
E-mail:
chapelhill@randalllineback.org
www.randalllineback.org

matig in zijn kudde voorkwam, kwam dit in de beginjaren bij Cynthia Creech niet voor. Reden waarom Marleen Felius in haar koeienencyclopedie uit 1995 ('Rundvee, rassen van de wereld') dan ook stelt dat rood bij Randall lineback niet voorkomt. Echter, enige jaren later kwam deze kleurslag regelmatig weer voor (zie foto's). En daarmee is de vergelijking met onze witrik rond. Alle eigenschappen die bij de witrik voorkomen, komen ook bij de Randall lineback voor. Al jaren wordt gezocht naar een Nederlands rundveeras dat uitgezet zou kunnen worden in onze natuurgebieden. Natuurbeschermingsorganisaties hadden hun hoop gevestigd op het Brandrode rund; echter, hiervan

zijn weinig dieren beschikbaar. Stichting Ark voerde een kruising van Brandrood x Salers uit, om de kosten voor het bijvoeren en afkalveren in de winter en het vroege voorjaar naar beneden te brengen. Mocht ooit overwogen worden om vaker witrik in natuurgebieden uit te zetten, dan lijkt het zinvol om eens een kruising met de Randall lineback uit te voeren.

Het bewijs dat de Randall lineback ook in de vrije natuur floreert, loopt rond op de weiden van de antieke Chapel Hill Farm in Berryville, Virginia, waar de dieren louter leven van het gras en het limestone bronwater. Ze noemen het vlees hiervan afkomstig free-range pasture-fed.

In 1990 werd Amerikaans sperma gehaald om de Lakenvelder te restaureren. Ik denk dat het zinvol is om Randall sperma op Nederlandse wittrikken uit te proberen, Wie neemt de uitdaging aan? Een ding is zeker, Randall cattle is genetisch authentieker dan de Dutch belted destijds was.

Conclusies

Concluderend kunnen we stellen dat het onderzoek naar de Randallkudde verschillende belangrijke punten heeft opgeleverd:

1. een landras kan blijkbaar ook in de eenentwintigste eeuw nog steeds bestaan in een agrarisch ver ontwikkeld land;
2. vijftien resterende exemplaren zijn blijkbaar voldoende om een ras te behouden, als er maar een goed fokprogramma en mensen met kennis en gedrevenheid naar authenticiteit beschikbaar zijn;
3. kruising van witrik x witrik levert niet per definitie witte dieren en dieren met afkalvingproblemen op, immers Randall hield zijn kudde ruim tachtig jaar in stand;

4. Randall cattle is wellicht geschikt om eens een kruising uit te proberen met onze Hollandse witrik, om een witrik te creëren, die geschikt(er) is voor jaarrond natuurbegrazing.

De status van het Randall vee werd niet alleen bekroond met een lovend artikel in de septemberuitgave van het FAO-tijdschrift Animal Genetic Resources Information, maar ook met de erkenning door de staat Vermont van het Randallvee als het eerste veeras middels wet H.468 dat door een Amerikaanse staat de status verkreeg van 'State's first Heritage Breed', vanwege: 'In consideration of the contributions of the Randall Lineback breed to the agricultural history of Vermont, the state recognizes that preservation of this critically rare breed is integral to the heritage of Vermont.' Immers, gelukkig zijn er na het vertrek van de kudde naar Tennessee weer enkele fokkers in de staat Vermont die Randalls zijn gaan fokken.

Nu maar hopen dat dit ras ook voor onze witrik in navolging van de Dutch belted iets moois zou kunnen gaan betekenen. Het initiatief is aan de Stichting Witrik en aan de Stichting De Zeeuwse Witrik. ●

Literatuur

- J. Vorwald Dohner. The encyclopaedia of historic and endangered livestock and poultry breeds. New Haven: Yale University Press, 2001.
- D. P. Sponenberg, C. Creech, W. J. Miller. Randall cattle in the USA: rescuing a genetic resource from extinction. Animal Genetic Resources Information 2007; 41:9-16.